

OBSAH.

	Strana
PŘEDMLUVA K TŘETÍMU VYDÁNÍ	I—XIV
PŘEDMLUVA KE ČTVRTÉMU VYDÁNÍ	XV—XXIV

ÚVOD:

OBECNÉ POJMY	1—28
------------------------	------

»Pragmatická« a »kulturní« historie. — Spory o obsahu kulturní historie. — Spory o účelu a metodách studia kulturní historie. — Theoretické úkoly historické vědy a praktické úkoly politického umění. — Matení těch i oněch ve »filosofii dějin«. — Zúžuje-li se hranice teleologického výkladu »filosofie dějin«, mění se ve vědeckou theorii pokroku. — Zákonnost jako účel vědeckého výkladu historie. — Existují-li historické zákony? — Obtíže sociologické analýse. — Sociologická dedukce jako prostředek usnadnění analýse. — Dedukce základních sociologických tendencí. — Obměna těchto tendencí pod vlivem prostředí. — Vliv obklopujícího okolí. — Pojem náhody v dějinách. — Úkol individuálního činitele. — Bezděčná a účelná, individuální a společensky účelná, jedinečná a hromadná činnost individua, — Účel i obsah »Obrazů.«

OBRAZ PRVÝ.

OBYVATELSTVO	29—96
------------------------	-------

I. Souvislost mezi lidnatostí země a jejím hospodářským vývojem. — Mínění národních hospodářů o pohybu obyvatelstva. — Vzrůst obyvatelstva v Rusku od Petra I. — Poměr jeho k obyvatelstvu Evropy. — Territoriální rozšíření a vnitřní přírůstek. — Počet sňatků a porodů. — Pohyb obyvatelstva před Petrem I. — Hustota rus-

kého obyvatelstva v poměru s evropským. — Poměry v hustotě obyvatelstva ve dvou stoletích na prostranství petrovských gubernií. — Rozdíl v dějinách zalidnění ruského severu, středu a jihu. — Příčiny zdržení vzrůstu obyvatelstva ve středu.

II. Souvislost prvotního zalidnění Ruska s jeho geologickou minulostí. — Otázka o souvislosti prvotního obyvatelstva Ruska s jeho pozdějšími obyvateli. — Nejstarší rozdělení kmenů. — Jih. — Iranci a Turci. — Sever. — Nejstarší osazení Finnův: východní a západní skupina. — Daleký sever. — Nejstarší bydliště východních Slovanův. — Rozsazení kmenů v Podněpří. — Poměr starých kmenů k nářečím. — Rozdělení maloruských podřečí v závislosti od podmínek osazení Malorusův. — Ethnografický základ polských podřečí. — Velkorusové: otázky o kolonizaci Povolží a o tamním smíšení východních Slovanů s Finny. — Novgorodská kolonizace severu.

III. Význam kolonizace Ruska. — Kolonizace severu: úkol klášterů. — Krajní hranice nájezdů na jihovýchodě. — Ochrana »bereg« [břehu t. j. hranice] a zřízení tulské záseky. — Kolonizace na Kampě a Bělé. — Další postup na jih a zřízení Bělgorodské, Simbirské a Zakamské čáry. — Kolonizace Poltavska a stěhování Malorusů do Charkovské a Voroněžské gubernie. — Zřízení ukrajinské linie. — Zmenšení území donského vojska. — Vojenská kolonizace Závólží až do polovice XVII. věku. — Kolonizace Jiselské provincie. — Úspěchy kolonizace v druhé polovině XVIII. století. — Kolonizace Nového Ruska (Novorossija). — Zřízení kavkazské linie. — Kolonizace Povolží.

OBRAZ DRUHÝ.

HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY . . . . . 97—179

I. Naturální a peněžní hospodářství. — Povaha naturálního hospodářství dřevního Ruska. — Využitkování zoologického bohatství. — Vyčerpání středu a přenesení zoologického využitkování na okraj. — Zdlouhavost v přechodu k zemědělské kultuře. — Extensivní systémy

staroruského zemědělství. — Postupné vyčerpání půdy ve středu i na okrajích. — Příčiny zdlouhavosti přechodu k intenzivním systémům po osvobození sedláků z poddanství.

II. Úměrnost městského obyvatelstva ruského a její vzrůstání. — Úkol domácího průmyslu. — Původ továrního průmyslu; poměr říše k němu v posledních dvou stoletích. — Příčiny houževnatosti kustarného průmyslu v Rusku. — Změny v jeho vnitřní úpravě.

III. Komunikace. — Suchozemské cesty, silnice, železnice, řeky a průplavy. — Celkový ráz vývoje ruských spojovacích prostředků. — Vývoj poštovních styků. — Vnitrozemský obchod. — Ceny za transport zboží. — Zdlouhavost dopravy zboží. — Karavanní a jarmareční ráz obchodu. — Isolovanost místních trhů a různost místních obilních cen, jako nejrázovitější příznak této izolovanosti. — Zahraniční obchod. — Jeho trpný ráz. — Úloha cizinců v zahraničním obchodě Novgoroda a Moskvy. — Úspěchy a snahy ruského kupectva od druhé poloviny XVII. století. — Zdlouhavost ve vývoji stavby lodní a obchodních spolků. — Vzrůst vývozu a dovozu od konce XVII. století. — Účinek ochrannářských a liberálních tarifů. — Procentový poměr mezi hlavními předměty vývozu a dovozu. — Poměr vnitrozemského obchodu k zahraničnímu. — Dějiny peněz a cen. — Kreditní peníze (měděné i papírové). — Soukromý úvěr. — Výška procenta a zisku. — Vládní pokusy o laciný úvěr. — Stav úvěru v první polovici XIX. věku, a rychlý vývoj jeho v druhé polovici. — Dvě stránky v charakteristice hospodářského vývoje Ruska.

OBRAZ TŘETÍ.

STÁTNÍ ZŘÍZENÍ (VOJSKO, FINANCE, ÚSTAVA) . . . . 180—253

I. Poměr mezi státním a sociálním zřízením u nás a na Západě. — Příčiny časného utvrzení státu v Rusku. — Vojenský ráz Moskevské říše. — Souvislost mezi vojenskými potřebami a zvýšením vojenských daní v letech 1490, 1550, 1620, 1680 a 1700—1720. — Vojenské potřeby

a vydání po Petrovi. — Proporcionální význam vojenských vydání v rozpočtu. — Ostatní státní potřeby a odpovídající jim položky vydání. — Nepatrnost vydání k provádění vyšších státních úkolů.

II. Ráz nejstaršího finančního systému. — Dějiny ukládání přímých daní. — Ruský mechanism repartiční. — Jeho původ. — Nejstarší »socha« a její změna v polovici XVI. století. — Změny v sošném zdanění v XVII. věku a jejich příčiny. — *Zavedení podvorného zdanění. — Přejed k podušnímu zdanění a jeho osudy. — Soudobý stav přímých daní. — Formy živnostenské daně v dávné Rusi. — Pokus o procentuální daň v XVII. a XVIII. století. — Prvé kroky k důchodkové daní. — Úloha nepřímých daní v dějinách rozpočtu. — Regálie, říšské statky a cla. — Tíha daní a její vliv na hledání obyvatelstvem vedlejších pramenů příjmu.

III. Souvislost vývoje ruských státních institucí s vojenskými a finančními potřebami. — Dvorské a státní prvky ve správě velikých knížectví dřevního Ruska. — Mechanický přírůstek institucí od konce XV. do polovice XVI. věku. — Finanční ráz administrativní reformy Ivana IV. — Nové přírůstky; teritoriální ráz centrální správy. — Splynutí finančních resortů a rozčlenění vojenských během XVII. století. — Dovršení obou procesů v době Petrově. — Vývoj teritoriálního zřízení a úpadek centrálního jako jeho následek. — První soustavná reforma státních institucí: její neúspěch. — Celkový výsledek vývoje státních institucí až do Kateřiny II. — Druhá soustavná reforma teritoriálních institucí (za Kateřiny) a centrálních (za Aleksandra I.).

OBRÁZ ČTVRTÝ.

STAVOVSKÉ ZŘÍZENÍ . . . . . 254—332

I. Úkol šlechty v dějinách Západu. — Nedostatek hospodářské samostatnosti ruské šlechty a její závislost na službě. — Přejed ze svobodné služby v nesvobodnou. — Znevlnění služebního stavu. — Osudy ruské vyšší aristokracie. — Politika Ivana Hrozného a pořadnostní

system [městničeskaja s.]. — Příprava šlechtických privilegií v XVII. století a jich vývoj v XVIII. stol. — Nové bohatství vyšší aristokracie. — Jeho nestálost a vývoj šlechtické zadluženosti. — Postupná ztráta privilegií. Pokus o jejich restituci a domnělý osud těchto pokusů.

II. Úloha západního města v životě Evropy. — Původ a charakter ruských městských osad. — Moskva. — Počet a obyvatelstvo měst. — Proces vyloučení městského stavu. — Vyloučení městského těhla a přístup do něho jiným stavům. — Připoutání k městskému těhlu obchodně-průmyslové třídy a právní výlučnost městského stavu. — Zvláštní charakter těhla »hostí«: »věrná služba«. — Osvobození městského stavu a nové smíšení s ostatními. — Třetí stav budoucnosti.

III. Kvantitativní a kvalitativní složení zemědělského obyvatelstva v Rusku a Evropě. — Původ ruské obščiny. — Shoda a rozdíl v soudobém postavení různých živlů ruského selstva. — Periody v dějinách vrchnostenských sedláků. — Připoutání k těhlu a ke služebnému stavu. — Vládní a vrchnostenské způsoby poddanství. — Faktické zrušení svobodného stěhování sedláků a zákonodárné zrušení svobodné konkurence hospodářů o pracovní síly. — Mimozákonný vývoj vrchnostenské moci nad poddanými a právní odpory v jich postavení. — Záměna státního rázu poddanství — soukromým. — Stránky poddanského práva uzákoněné i zůstavší bez uzákonění v zákonodárství. — Neudržitelnost poddanského práva a poměrná možnost různých způsobů osvobození. — Poměrná síla různých motivů osvobození. — Role šlechtických zájmů při osvobození. — Dějiny úředních sedláků. — Zvláštnosti dějin státních sedláků. — Soukromé vlastnictví a zavedení obščiny u černosošných a jednodorců. — Agrární politika XVIII. a XIX. století. — Otázka o budoucnosti obščiny.